

AZ YBL- ÉS HAUSZMANN-FÉLE PALOTASZÁRNYAK SZOBRÁSZATI DÍSZÍTÉSE. A HABSBERG-TEREM

Az 1867-es kiegyezés, valamint Ferenc József magyar királlyá történt koronázása után szükségessé vált reprezentatív uralkodói székhely kialakítása és megépítése Budán. Az átalakítást Erzsébet királyné óhaja is támogatta, aki szívesen időzött volna a József nádor átalakította kertekben, de az elhanyagolt környezet ezt nem tette lehetővé. 1883-ban Podmaniczky Frigyes, a közmunkatanács vezetője elnökletével megalakult a királyi palota építési bizottsága (Királyi Váreépítési Bizottság), amelyben a miniszterelnök és az udvar is képviseltette magát. Ybl Miklós megbízást kapott egy új palotaszárny építésére, amely – a tervek szerint – a trónörökös pár rezidenciájául szolgál majd.

Rudolf váratlan halála (1889) miatt azonban ez az elgondolás meghiúsult. 1891-ben Ybl is eltávozott az élők sorából. Az épphogy megkezdett munkákat azonban mielőbb folytatni kellett, ezért még 1891 márciusában Hauszmann Alajos személyében új építésvezetőt neveztek ki.¹ (Az építés részletes történetéről lásd kötetünkben Farbaky Péter, Kelényi György és Prakfalvi Endre cikkét.)

Hauszmann az Ybl-féle nyugati, úgynevezett krisztinavárosi szárny emelésén kívül a központi traktust is kibővítette egy további, északi szárnyal. Az alapkövetéltre a millenniumi ünnepek keretében, 1896. június 6-án került sor. A belső terek kialakításának programja is igen közeli kapcsolatot tartott az ezredéves megemlékezések tartalmi, illetve gondolatkörével.

A millenniumi történeti kiállításon – amely a magyar történelem egyes korszakait művészettörténeti időrendben mutatta be – Ferenc József igen előkelő helyet kapott. A román kori, tehát az Árpád-házi királyok uralkodását bemutató és dokumentáló egységben nyitották meg fogadó- és pihenőtermét. Thaly Kálmán 1897-ben – mintegy viszonzásul Ferenc József azon gesztusára, mely szerint III. Béla és felesége, Antiochiai Anna hamvainak a Nagyboldogasszony (Mátyás)-templomban történő elhelyezését és síremlékük felállításának költségeit a király magán pénztarából fedezi – az *Egyetértés* című napilapban cikket jelentet meg. Ebben mindenki tudomására hozza, hogy „...e nemes érzelemtől sugallt tettben és a miniszterelnökhöz e tárgyban intézett szép sorokban” az Árpádok vére nyilatkozott meg, mivel a király nemcsak koronás utóda, hanem két ágon is vérbeli leszármazottja az elhunytaknak, mivel II. Endre dédunokája, illetve III. Béla leányának, Konstanciának is dédunokája... (kimutatása szerint 21. leszármazottja).²

A Magyar Történelmi Társulat közlönye, a *Századok* rövidesen szintén közölte a cikket, mintegy hitelesítve és igazolva az abban foglaltak valódiságát.³ Ezek után szinte magától értetődött, hogy Hauszmann Alajos, aki célul tűzte maga elé, hogy „nemzeti létünk elmúlt korszakainak kimagasló királyi alakjait” megörökítse, az Árpádok, a Hunyadiak mellett a Habsburgokat tartotta erre méltónak, utóbbiakat a nemzeti királyok sorába emelve.⁴ Az új épületekben, illetve szárnyakban egy-egy, építészetileg is központi elhelyezésű terem e kiválasztottak dicső tetteinek megjelenítésére szolgált, mégpedig a korszakra jellemző művészeti stílusban tervezett teljes belső berendezéssel és képzőművészeti díszítéssel együtt. Eszerint a Szent István-, a Hunyadi Mátyás- és a Habsburg-terem a romantikus historizálás jegyében született. A korabeli modern felfogás itt nem jelenhetett meg. A *Budapesti Hírlap* magát meg nem nevező cikkírója szerint „a király nem tűr meg házában semmiféle szecessziót. Itt minden szolid, izléses, finom...”⁵ Hiszen – legalábbis ezt állítja – „szecessziós díszlet impozánsat és fényeset abszolút alkotni nem lehet”.⁵ Így nagy valószínűséggel tévedésen alapult az *Új Idők* 1896 végén felröppentett híre, mely arról értesítette az olvasókat, hogy

„Rippl Budavár belső díszítésére nagyszabású rendeléseket kapott”.⁶

Hauszmann fontosnak tartotta, hogy az általa épített új palotaszárnyak felszerelése és díszítése, használati és dísz tárgyai, műalkotásai a hazai ipar és művészet legjobbait képviseljék. A közvélemény nevében az erre vonatkozó igényeket és kívánalmakat – már korábban, Ybl Miklós idejében – P. Szathmáry Károly hírlapíró, országgyűlési képviselő (ez idő tájt az *Országgyűlési Napló* szerkesztője) fogalmazta meg.⁷

Véleménye szerint a palota díszítése céljából elhelyezendő művek alkotóit feltétlenül a kortárs művészek közül kell kiválasztani. Ennél is fontosabb azonban az a követelmény, mely szerint „...a

Jankovits Gyula: Szobrászat.

Jankovits Gyula: Festészet.

magyar királyi palotának a magyar fejedelmek, királyok dicsőségét [...] kell vászonban, márványban és ércben megörökíteni”, azaz létre kell hozni egyfajta történeti képcsarnokot. De vajon melyek a megörökítésre érdemes dicsőséges események? A felsorolásban Árpád honfoglalása, Szent István megkeresztelése, Hunyadi János „belgrádi” (nándorfehérvári) győzelme mellett szerepel II. József, amint kiadja az urbáriumot, továbbá II. Lipót és I. Ferenc József koronázása, azután ugyanő, amint vizsgasztja a szegedi árvízkárosultakat, és így tovább. Mindezek megfestéséhez – a javaslattevő úgy látja – a Képzőművészeti Társulatnak kellene a szakmai útbaigazítást megadni, mégpedig „nagyobbszerű történeti kiállítás megrendezésével, ahol a szüksé-

ges és hiteles tárgyi rekvizitumok kellőképpen tanulmányozhatók lennének...”

Hauszmann – bár ilyen részletességgel e kérdéssel nem foglalkozott – a gondolatot továbbvitte, a kívánságok lényegével egyetértett. Teljesülésüket – bár annak a festészet nyújtott nagyobb teret – érdemes a szobrászat műfajában is megvizsgálni. A műalkotások elhelyezéséhez Széll Kálmán miniszterelnök megszerezte a király jóváhagyását. Hauszmann mindehhez egy ügyes pénzügyi manőverrel anyagi alapot is teremtett. Emlékezéseiben ezt írja: „...az évenként végzendő építési munkák valószínű költségeit előre bejelentettük [...], sikerült a pénzügyminiszternél kieszközölni, hogy az egy évre előirányzott teljes összeg minden év kezdetén egyszerre kiutaltassék. Ezen [...] összegeket gyümölcsözőleg helyeztük el a Magyar Földhitelintézetnél. [...] A kamatokat oly művészi alkotások beszerzésére használhattuk fel, amelyek az építési költségvetésben nem voltak előirányozva.”⁹ Hauszmann ugyan minden újabb műalkotás elhelyezésének ügyét felterjesztette jóváhagyásra az építési bizottsághoz, ez a

fajta anyagi háttér mégis szabadabb kezet biztosított számára a művészek felkérése, a megbízások kiadása tekintetében. Az építkezés költségei mintegy 22,5 millió koronát tettek ki (nem számítva a berendezésre fordított összeget), a művészi tiszteletdíjak pedig 1,5 millió koronára rúgtak (több mint 6,6%).

A tervező (és művezető) építész a palota díszítésénél a nemzeti gondolatot képviselte, mindenekelőtt a magyar művészek minél szélesebb körű foglalkoztatására fordított nagy gondot, továbbá a magyar történelem és mondavilág megjelenítésére, végül pedig a magyaros díszítőmotívumoknak a körülményekhez képest leggyakoribb alkalmazására.⁹ A hazai kortárs művészek – köztük kezdő fiatalok is – a palota külső-belső díszítésével kapcsolatban számos jelentős feladathoz jutottak. Az épülethomlokzatok adta lehetőségek természetesen a szobrászoknak kedveztek. Hauszmann az épületplasztikai díszítések programját a birodalmi gondolat illusztrálásának, többoldalú kifejezésének szentelte. „Megjelent” itt személyesen maga az uralkodóház és – allegorikus figurák által – annak magasztalására, dicsőítésére is sort kerített.

A belső díszudvar főkapuján márványtábla hirdette a palotát díszítő és bővítő uralkodók emlékeztetét. A tábla melletti fülkékben a *Földművelés* és a *Kereskedelem* Donáth Gyula (1850–1909), a *Szobrászat* és a *Festészet* Jankovits Gyula (1865–1932) műve volt. A kapu két oldalát a méltóságot és hatalmat megtestesítő dühös *oroszlánok* őrizték, Fadrusz János (1858–1903) munkái. A belső pár – Soós Gyula szavával élve: a „tartalék őrség”¹⁰ – nyugodtan ült a helyén. Szemben, a belső, udvari homlokzaton nyílt a király lakosztályába vezető kapu, két oldalán Senyei Károlynak (1854–1919) a *Háborút* és *Békét* szimbolizáló mozgalmas domborművével. Ezek a király kezében összpontosult hatalmat: a háború és a béke közötti választás, döntés lehetőségét és felelősségét jelképezték. A tróntermet magába foglaló szárny belső (Oroszlános udvar felőli) homlokzatán emelkedő oromablak két oldalán a monarchia folyóira utaló négy nőalak állt. A *Tiszát* és a *Drávát* Köllő Miklós (1861–1900), a *Dunát* és a *Szávát* Mayer Ede (1857–1908) mintázta meg. A jó királyt dicsőítik a trónterem feletti párkányon a királyi erények: Senyei Károly műve az *Igazság* és a *Nagylelkűség*, Köllő Miklósa a *Bölcsesség*, Tóth Istváné (1861–1934) az *Irgalmasság*.

Az új, krisztinavárosi szárny nyugati homlokzatán a monarchia országait jelképező figurák sorakoztak: Holló Barnabástól (1865–1917) *Magyarország* és *Dalmácia*, *Horvátország* és *Szlavónia* Mayer Ede munkája, *Erdélyt* és *Fiumét* Köllő Miklós szobrai jelenítették meg.

Jankovits Gyula: Libatolvaj.

Jankovits Gyula:
Hungária-szoborcsoport.

Az északi szárnyal kibővített palota dunai homlokzatát Hauszmann kupolával hangsúlyozta. Ennek timpanonjában a sokalakos, mozgalmas, kissé zsúfolt szoborkompozíció a *Habsburg-ház apoteózisát* („mennyebemenetelét”) ábrázolta Senyei Károly tolmácsolásában (ez a téma később az épületben más formában majd még egyszer megjelenik: a Habsburg-terem Lotz Károly alkotta mennyezetképén). A leghangsúlyosabb traktus tehát mindenképpen a Habsburg-ház dicsőségét hirdette (kívül és belül). *Földművelés és Kereskedelem* volt az Oroszlános udvarra vezető főkapu melletti fülkékben, és itt, az északi homlokzaton nyitott, úgynevezett főkapu fölötti szoborcsoport részei is ugyanezek (*Hungária* mellett *Földművelés és Kereskedelem*), Donáth Gyula előadásában.¹¹

Az udvarokat és a kerteket néhány olyan műalkotás díszítette, amelyek tárgyát alkotóik a magyar nemzet történelméből merítették. A Várkert siklóhoz közeli, kovácsoltvas kapuja mellett egy sarokpilléren ült Donáth Gyula kiterjesztett szárnyú *Turulja*, a magyar eredetmonda e csodálatos, félig mesebeli, félig valóságos tulajdonságokkal bíró, jelképes erejű madara. A palota művészi megfogalmazásához nem is illeszkedett túlzottan, inkább az említett *Hungária*-csoportozat tartalmi kiegészítésére szolgált. (Felmerült az az ötlet is, hogy erre a sarokpillére esetleg egy oroszlán lenne állítandó...)¹²

A várkápolna külső falán kapott helyet Stróbl Alajos (1856–1926) *Mátyás-kútja*. A kút felállításának ötlete Hauszmanntól származik. A szoborcsoport, amely Mátyás király életének egy idilli pillanatát ábrázolja – s valójában csak tartalmilag, formailag azonban alig összekapcsolódó figurákból áll – színpadkép-szerűen helyezkedik el a színes márványdomborművek alkotta díszletfal előtt. Stróbl a látványos megoldást a tökéletes formaképzéssel, a naturalisztikusan mintázott alakok mögött csordogáló vízfüggönnyel és a his-

Senyei Károly: A Habsburg-ház apoteózisa.

torizmustól sem idegen „geoplasztika”-val egészíti ki. Az egyik alak, a *Kürtös* 1901-ben a Műcsarnok kiállításán állami nagy aranyérmert nyert. Lieber Endre Budapest szobrairól szóló könyvében fontosnak tartja kiemelni, hogy a mű leleplezése 1904-ben, a király jelenlétében történt meg.¹³

A dunai homlokzat elé 1900-ban, kissé kalandos előzmények után állították azt a *lovasszobrot*, amely Savoyai Jenő herceget, a „zentai győzőt” – az ő nevéhez fűződik Magyarország török uralom alól való fel-

Hauszmann Alajos: A központi épület középrizalitja a Habsburg-lépcsővel, a timpanonban Senyei Károly szoborcsoportozatával.

2.1.103. Mátyás király kútja, 1912.

szabadítása és az 1699-ben megkötött karlócai béke – ábrázolja. Róna József (1861–1940) eredetileg Zenta város megbízásából kezdett a szobor tervezéséhez. A városnak azonban elfogyott a pénze, s bár a kormány a költségek biztosítása érdekében sorsjátékot is engedélyezett, ez sem hozta meg a kívánt eredményt. A közismert, neves bécsi mester, Caspar von Zumbusch (1830–1915; Róna az ő tanítványa volt) által is igen jónak tartott mű fogadtatása kedvező volt: az 1899-es kiállítás alkalmával mutatták be, amikor is elnyerte a kis aranyérmét, sőt ideiglenesen felállították a Múcsarnok előtt. A szobor sorsát Hauszmann jó diplomáciai ér-

2.1.115. Udvartéri részlet az ünnepi terem homlokzatával, 1912.

zéssel oldotta meg: az épülő palota legjelesebb helyére, a dunai homlokzat elé került, a kertbe vezető, két-karú úgynevezett Habsburg-lépcső fogta közre. Szinte az egész városból jól látható volt az elegáns neobarokk alkotás, amely kiválóan harmonizált a mögötte emelkedő építészeti tagozattal, ideértve a kupolát is.

A palota dunai homlokzata elé korábban Ferenc József lovasszobrát tervezték felállítani. Hauszmann Róna művének helyét csak ideiglenesen jelölte itt ki, mintegy makett gyanánt, hogy a király lovasszobrának méreteihez, valamint az épülettől való távolsága kijelöléséhez segítséget adjon.¹⁴ Róna viszont úgy emlékezett, hogy Ferenc József szobra a pesti oldalra, az úgynevezett Koronázódombra volt szánva, vagyis mintha a király maga ajánlotta volna fel a már kész mű számára a palotája előtti teret.¹⁵ Mindenesetre *Savoyai Jenő herceg emlékműve* egy évszázada áll Budapest egyik legszebb pontján. A király lovasszobrának további sorsáról, meghíusulásának konkrét okairól semmit sem tudunk, de talán az 1905-ben befejezett palotaépítkezés anyagi forrásai merülhettek ki, esetleg bizonyos bel- és külpolitikai válságjelekből következően a szoborállítás elvesztette aktualitását.

Külön kell említést tennünk egy, a Várkert területén elhelyezni szándékozott *Erzsébet királyné emlékszobráról*, amellyel Fadrusz művészi nagyságának bizonyítása mellett (és özvegye anyagi helyzetén segítve) a királyné kultuszát is szolgálták volna. 1903 novemberében javasolta Hauszmann, hogy azon pályamű alapján, mellyel Fadrusz az Erzsébet királyné emlékmű-pályázat második fordulóján részt vett, állíttassék fel a királyné életnagyságú márványszobra, méghozzá a délkeleti várfalnál, megfelelő építészeti keretben. „A

Ligeti Miklós: Erzsébet királyné ülő szobra (Szeged).

szoborhoz méltó környezetet is lehet teremteni – írja a művezető építész –, egy szent ligetet létesíteni, mely áhitatot teremt, mely a béke érzetének varázshatásával minden részében emlékeztetne azon dicsőült magas személyre, akihez nemzetünk, mint őrangyalára, feltekint.” Mindehhez 120 000 korona állt rendelkezésre, ami nem volt csekély összeg, kiváltképp ha összehasonlítjuk a *Turulért* Donáth Gyulának kifizetett 24 000 koronás vagy a Lotz-freskóért megítélt 40 000 koronás tiszteletdíjjal.¹⁶

A lovarda elé került ifj. Vastagh György (1834–1922) *Lófékező* (másképp: *Csikós*) című alkotása. Fontos feladata volt itt: „a magyar jelleg kitüntetésére” állították fel.¹⁷ Vastagh rendkívül komolyan vette e követelményt, modellje egy hortobágyi csikós volt, hogy a mozdulat és az öltözet is hiteles legyen. A paripa ábrázolása csaknem portrészzerű: a bábolnai Schaghia XI. és O-baján II. törzsmént vette mintának. A mű híres lett, mivel várbeli felállítása előtt már sikerrel megjárta az 1900-as Párizsi Világkiállítást, s tetszetős is, bár voltaképpen nem klasszikus lovasszobor, csak egy zsánerjelenet, egy

Senyei Károly: Halászó gyermekek kútja.

felnagyított kispasztika. Ettől függetlenül azonban népszerűsége töretlen mind a mai napig. A magyar népmesék világából vette tárgyát Ligeti Miklós (1871–1944), a Habsburg-lépcső két karjának korlátjára támaszkodó szoborpár alkotója, aki *Tündér Ilona és Argyélus királyfi* – mai feliratuk szerint: Csongor és Tünde – alakját mintázta meg.¹⁸

A „magyar mitológia”-ra – azonos című művében – Ipolyi Arnold hívta fel a figyelmet még 1854-ben. „Könyörgő intése” így szól: „Őrizzük meg emlékeinket, gyűjtsük össze maradványaikat, nehogy végre is elveszenek s ez által is üresebb legyen a múlt, szegényebb a jelen és kétésebb a jövő!” Intését sokan megfogadták, inspirációja nyomán merítették e témakörből a pesti Vigadó freskóinak alkotói, Lotz Károly (1833–1904) és Than Mór (1828–1899). Ligeti műveivel harmonizál Feszty Árpád (1846–1900) alkotása is, aki az úgynevezett büfégaléria freskóin ugyanezt a tárgyat dolgozta fel *Argyélus királyfi története* címmel. Valószínű, hogy Ipolyi gondolatai Hauszmann Alajos tevékenységét is befolyásolták. Senyei Károly műve, a *Halászó gyermekek kútja* a palota északi szárnya előtt, a Duna felőli kertben állt. (1955-ben ideiglenesen áthelyezték a VIII. kerületi Rákóczi térre; 1976 óta újra eredeti helyén áll.) Egy kisebb diszkútját, a *Tritont*, a Habsburg-lépcső két ága közötti kagylószerű fölkébe helyezték.

A *magyaros díszítőmotívumok* alkalmazásának Hauszmann nagy jelentőséget tulajdonított. A mennyezetdíszítő stukkók mintázásakor ennek tág tere nyílt. Felhasználták a cifraszűrökről ismert pávaszemek, tulipános motívumokat, sőt ugyanezeket – stilizálva – a kapurácszatokon is megjelentették. „Ahol csak lehetett, alkalmaztuk a magyaros motívumokat plasztikus alakban, vagy pedig mint szövött vagy festett díszítést” – írja.¹⁹ Nyilván ismerte Huszka József idevonatkozó munkáit, amelyekből nemcsak elvi támogatást meríthetett, de az abban foglaltakat a gyakorlatban is fel tudta használni. Különösen nagy segítségére volt ebben munkatársa, irodájának jelentős tagja, Györgyi Géza.

*

A palota belső berendezése, díszítése szintén nagy figyelmet és körültekintést követelő, fontos feladat volt. Hauszmann 1899-ben, Ybl Lajos várkapitány társaságában egész Európára kiterjedő tanulmányútra indult. Végiglátogatott számos királyi kastélyt és palotát, hogy képet nyerjen a reprezentatív helyiségek felszereléséről, használati és dísz tárgyainak stílusáról, bútortatáról stb. Emellett a legjobb régiségkereskedőknél és neves gyárakban műtárgyakat is szándékoztak vásárolni a palota számára. A feladat jelentőségéhez képest útkon mindvégig a monarchia követségeinek támogatását élvezhették.

Berlinben, a királyi palotában a nemrég felszerelt elektromos berendezés és az üvegcsillárok okoztak kellemes meglepetést (a vendégek tiszteletére az összes teremt kivilágították). A termék XIV. és XVI. Lajos-korabeli stílusban vannak berendezve, „egyes falak gobelinnel vagy selyemszövettel vannak bevonva, másokat freskók, a mennyezetet stukkók, gazdag aranyozás díszíti”. Stockholmban, sőt a drottningsholmi nyári rezidencián is értékes gobelineket láthattak. Amszterdamban „sikerült kiváló értékekkel bíró kandallódíszítutányos áron beszerezniük” – írta meglepetéssel Hauszmann. Brüsszelben a Compagnie de Bronzes rak-

Senyei Károly: Erzsébet királyné mellszobra.

tárából „több kiváló kandallódísz és girandole-t” vásároltak, majd Párizsban egy gobelin-garnitúrát, szövetmintákat, bronztárgyakat és kandallóórákat. Angliával kapcsolatos várakozásukban azonban csalódtak, nem láttak semmi újat, mivel „az angol clubok szolgáltak mintául a mi casinoink és clubjaink számára”.

Hauszmann a palota építési bizottsága elé terjesztett beszámolójában, tapasztalatait összegezve, nyomatékosan kijelenti: „...azon stílusirány, amelyben a belső felszerelés, díszítés és bútorszám ügyében mozoghatunk, nem lehet más, mint az elmúlt historikus művészi korszakok iránya, mert csak e stílusokban találhatjuk meg az eszköz előkelő fejedelmi fényvel berendezett termek létesítésére. Az új irány, a »secessió« teljesen ki van zárva...” éppúgy, mint a már tető alatt lévő új épületszárnyban és bővítményekben.²⁰

Bizonyos vonatkozásban a „belső felszerelésekhez” sorolhatjuk az enteriőrökben elhelyezett plasztikai alkotásokat, szoborműveket. Elsőként kell említenünk az új, krisztinavárosi palotaszárny főlépcsőházának feljártáéhoz állított *Atlasz*-szobrokat, amelyeket Fadrusz János mintázott. A lépcsőház

márvány korlátjait pedig Radnai Béla (1873–1923) *énekző gyermekeket* ábrázoló csoportozatai díszítették. Mivel Radnai hossz-szabb ideig Fadrusz műhelyében dolgozott, feltehetően az egykori Wenckheim-palota Fadrusz-faragta játszóputtói inspirálták a várbeli csoportosítók megmintázásakor (nem kizárt, hogy Radnai a megbízáshoz is Fadrusz közvetítésével vagy ajánlásával jutott).

Senyei Károly: *Hiúság*.

Telcs Ede: Erzsébet királyné.

A lépcsőház első emeleti pihenőjét 1901-től Stróbl Alajos *Iustitia*-szobra uralta. Ez a mű több változatban ismert. A palota lépcsőházi példányát a művész – mivel intenzíven foglalkozott az ókori görög művészetben gyakori, színes (színezett) szobrok készítésének gondolatával – többféle színes márványból komponálta. (Az impozáns nőalak egyébként szomorú sorsra jutott. Bár a II. világháború eseményeit és Budapest ostromát átvészelte, az újjáépítési és helyreállítási munkák során a kivitelező vállalat „elszállítási nehézségei” miatt a helyszínen feldarabolták.²¹⁾

Az első emeleten „a fejedelmi vendégek számára fogadó- és várócsarnokokat” alakítottak ki. Utóbbiakban (talán előszobának tekinthetők) kapott helyet id. gróf Andrássy Gyula, illetve Deák Ferenc mellszobra, mindkettő Zala György (1858–1937) alkotása. Szerepüket tekintve – Hauszmann minden tiszteletreméltó törekvése ellenére – az az érzésem, hogy a belső terekben a szobrok elhelyezése esetleges, applikatív; nem annyira az építészeti gondolat-hoz illeszkednek, inkább a kitűzött program megszabta feladatok (reprezentáció) végrehajtását szolgálják.

Hauszmann Apponyi Lajos udvarnaggal több ízben vásárolt díszítő jellegű kisplasztikákat az Iparművészeti és a Képzőművészeti Társulat kiállításain. Ezeket az új, illetve bővített épületszárnyak lépcsőházaiba, előcsarnokaiba, különböző termeibe

és folyosóira szánta. E művek mindegyikét nem ismerjük, s csak néhány pontos helyéről van tudomásunk, keveset tudunk II. világháború utáni sorukról és hányattatásairól, melybe a palotarekonstrukció sokáig húzódó munkálatai is közrejátszottak. A rendelkezésre álló adatokat az 1. számú mellékletben összegeztem.

*

A palota reprezentatív belső terei közül kiemelkedett a központi kupola alatt kialakított *Habsburg-terem*, amelyet észak felől az *ünnepi* vagy *bálszoba*, dél felől pedig a *nagy trónterem* fogott közre, természetesen megfelelő számú kisebb szoba és terem közbeiktatásával. Mindkét terem – bár saját szárnyukban központi helyet foglaltak el és köréjük csoportosultak bizonyos kiszolgáló feladatokat ellátó további kisebb termek és szobák (az ünnepi terem mellett az úgynevezett büfégaléria, a Munkácsy-terem, a Gobelin-szoba, a Visegrád-szoba, a nagy trónterem mellett a kis trónterem, a kihallgatási te-

Senyei Károly: Kürtös (Magyar kürtös).

rem) – a Habsburg-terem hangulati előkészítését célozta és fontosságát hangsúlyozta. Ugyanerre szolgált a teremről a kertbe vezető kétkarú lépcső (és a kupola timpanonjának korábban említett *Apoteózis*-domborműve is). A Habsburg-terem – Hauszmann 1897. novemberi felterjesztésében „a nagy, központi cerclerem” – a magyar nemzet történelmében az Árpád-ház és a Hunyadiak mellett legjelentősebb, azokkal egyenrangúnak, sőt ugyanolyan nemzetinek (?) tekintett uralkodóház dicsőségét hirdette. Méretét tekintve mind a Szent István-, mind a Hunyadi Mátyás-teremnél nagyobb volt. Mivel Hauszmann a teljes terem-megoldást a Mária Terézia-, illetve a barokk korszaknak kívánta szentelni, tudatosan tanulmányozta a bécsi barokk jeles képviselője, Johann Bernhard Fischer von Erlach munkáit és a térképzésben, valamint a belső díszítés megtervezésében a tapasztalatokat hasznosítani óhajtotta (Fischer von Erlach szerepéről lásd jelen kötetben Farbaky Péter *A budai királyi palota a historizmus korában* című cikkét a 241–266. oldalon).

Hauszmann közel négyzetes alaprajzú termet épített, teknőboltozattal, színes márvány burkolattal. Egykorú fényképfelvételek mutatják a gazdag díszítést, a virágfüzéreket, vázákat formázó stukkókat. A terem légszusz-világítását piramis formában felépített többkarú gyertyatartókkal, úgynevezett girandole-okkal biztosították. A bádogos- és épületgépészeti munkákat – központi fűtés-, szellőztetés-, víz-, csatorna-, légszusz-világítás-szerelés – Zellerin Mátyás Nagydiófa utcai gyári részvénytársasága végezte. (Ugyanők készítették azt a bronz kandelábert, amelyet Hauszmann maga tervezett a külső, kerti lépcsőhöz.) Lehmann Ferenc leírta, hogy az épület gőzlégfűtéssel működött, a fűtőkályhák barokk stílusú burkolatot kaptak, emellett a Habsburg-teremben óránként kétszer biztosították a levegőcserét.²²

Hauszmann a legkiválóbb iparosokat foglalkoztatta: a belső díszítőszobrász feladatokat (stukkók) Szabó Antal látta el,²³ az aranyozás – tükrök és képek keretein – Tauszig Szigfrid munkája, míg maguk a tükröfalak Burger és Fiai cég rátermettségét dicsérték. A termet Lotz Károly freskói ékesítették. A művész 1900 folyamán kapta a megbízást, s az év végén, a szerződéskötéskor már a kész terveket is benyújtja. A palota felőli bejárat fölött, az ajtó középtengelyének vonalában Ferenc József és Erzsébet babérkoszorús kettős portréja a Szent István koronáját és a kettős keresztet tartó géniuszok között jelenik meg. Ez utóbbiak mintegy az istenek közé, a halhatatlanságba emelik a királyi párt, illetve az uralkodói hatalom isteni eredetére utalnak. Az uralkodói jelvények, különösen Szent István koronájának ilyen hangsúlyos szerepeltetése az „Árpád-házi leszármazásra”, a történelmi jogfolytonosságra utal.

A félköríves lezárású, földig érő hármass ablakkal szemben nyíló ajtó két oldalán *I. Ferenc József és Erzsébet királyné* carrarai márványból faragott *portrészobra* állt, Senyei Károly alkotásai. Elhelyezésük igen szerencsés volt: a szobrok a freskón látható kettős képmással háromszöget alkottak, sőt a mennyezeti falképen idealizálva, szoborként pedig „földi valóságukban” jelentek meg. Az ünnepi terem felőli oldalon *Mária Terézia*, vele szemben *III. Károly portrészobra* állt. Egy 1899-ben kelt előterjesztés szerint Hauszmann nyolc (!) márvány mellszobrot tervezett a Habsburg-terembe. Arról, hogy ezek kiket ábrázoltak volna, sajnos nincs adat. Azon négy uralkodó személyének kiválasztásáról, akiknek nevéhez a palota újjáépítése, illetve bővítése fűződik, 1903 novemberében történt döntés.

Senyei Károly művei a terem – és a korszak – jellegzetes stílusához igazodva a neobarokk formajegyeit mutatják. Ferenc József pofaszakállas („császárszakállas”) idős úr, arcvonásai életkorának megfelelően mintáztak. Erzsébet királyné koronázási öltözékét és ékszereit viseli, arca kissé szomorkás, tekintete a távolba vész, jelenléte már nem érezhető. III. Károly és Mária Terézia mellszobra ideálportré, az ismert ábrázolások alapján készülhetett. A közel másfélszeres életnagyságú szobrok fehér, talpazatuk pedig sárga márványból készült. A márványba faragást a népszerű, a vár építkezéseinél sokat foglalkoztatott carrarai Paolo Tricornia végezte.²⁴ A szobrok márványtalpazatára aranyozott bronzból öntött borostyán- és virágfüzerek kerültek, ezeket Senyei mintázta.

A berendezésről nem sokat tudunk. Nyilván méltó volt a terem reprezentatív szerepéhez. Ami ez utóbbit illeti: 1905 januárjában Hauszmann egyik felterjesztéséből arról értesülünk, hogy „az új ünnepi helyiségek használati beosztása az udvarmesteri hivatal részéről meg lett állapítva, mely szerint a Habsburg terem Őfelsége és a legfelsőbb személyeknek [...] teázó asztalainak felállítására szolgál. (A hölgyekkel megjelent főméltóságok a régi dísz- és trónterembe vonulhatnak, míg a »Nagy Galériában« található az urak büfféje.)”²⁵

A miniszterelnökségi kabinetiroda felszámoló hivatalának 1946. február 23-án kelt jelentése, amely a háborús események következtében elpusztult, megsemmisült felszerelési és berendezési tárgyakat, műalkotásokat összegzi, némi támpontot ad a terem berendezéséről. Faragott, aranyozott, bársony huzatú ülőbútorok voltak itt, a jegyzék 12-ről tud, melyek értéke az 1938. évi árak alapján 8000 pengőre tehető.²⁶ A Múzeumok és Műemlékek Országos Hivatala által kiadott lista közelebbről is meghatározza a felszerelést: a bútorok francia műhelyekben készültek a XIX. század elején, XIV. Lajos-korabeli stílusban.²⁷ A bronzból öntött, fűzerekkel, indákkal, levelekkel, virágokkal díszített falikarokat – 15 darab maradt meg – átadták a Magyar Köztársaság elnöki palotája számára.²⁸

JEGYZETEK

1. HAUSZMANN, 1997, 81.
2. SINKÓ, 1993, 137. – Egyébként Erzsébet királyné Árpád-házi leszármazását is felröppenti a sajtó: magyarországi Szent Erzsébetnek, II. Endre leányának 15. unokája volt (GERŐ, 1988, 79.). Ez a tény is magyarázhatja a királyné óriási hazai kultuszát.
3. *Századok*, 1897, 567–570.
4. HAUSZMANN, 1900a, 28. Az Árpád-ház és a Habsburgok szoros kapcsolatát ebben az időben számos egyéb módon is kifejezésre juttatták. A Szatmár megyei Bikszádon állított emlékoszlopon Szent István maga nyújtja át koronáját Ferenc Józsefnek és Erzsébet királynénak. A Nemzeti Színház millenniumi díszelőadásán Váradi Antal *A hun utódok* című darabját láthatja a közönség. „A szép élőképek sorozata”, mely „a dalnok hangulatos verseit” festi alá, a vérszerződést, Szent István megkeresztelését, Mátyás király megválasztását az uralkodópár domborműves arcképe előtt mutatja be (KÖVÁRY, 1897, 32., 219.).
5. –n–n–: Az új királyi palotában. BH, 1902. február 4.
6. MNG Adattár, lt. sz.: 5118/149.
7. P. SZATHMÁRY, 1887, 101.
8. HAJDÚ–PRAKVALVI, 1995, 37–38.
9. A magyar stílus kibontakozásának lehetőségeit Hauszmann az iparban látta: „...tér engedtecsék [...] azon törekvéseknek is, melyek egy eredeti magyar stílus létesítése érdekében ország szerte és különösen a műipar terén megindultak” – írja a várépítési bizottsághoz 1897 novemberében intézett levelében (MOL, Államfői hivatalok levéltára, K 518., 6. cs., B.). Ugyanerről: HAUSZMANN, 1903, 177.
10. Soós, 1961, 58.
11. A palota figurális díszítőplasztikáival (is) foglalkozik: YBL, 1957, valamint CZAGÁNY, 1966, de adataik – nevek, témák – több ízben eltérőek.
12. MOL, Államfői hivatalok levéltára, K 518., 6. cs., B. Hauszmann levele, 1902. augusztus.
13. LIEBER, 1933?, 250.
14. HAUSZMANN, 1997, 95.
15. RÓNA, 1929, 658. A Savoyai-szoborról részletesebben: 645–658.
16. MOL, Államfői hivatalok levéltára, K 518., 6. cs., D. Fontos iratok, III.
17. VU, 1899, 24. sz., 404. – Lásd még a kérdéshez: SINKÓ, 1989, 121–154.
18. Ligeti Miklós 1897 májusában javasolja, hogy a királyi palota kertjébe négy, 2-2 gyermekből álló csoportot tervez, melyek a királyné kedvenc virágait jelképeznék (YBL, 1957, 274). A Hauszmann-féle felterjesztésből hozzátelhetjük, hogy ezek a kőszoborcskák *Orchidea*, *Ibolya*, *Rózsa* és *Orgona* névre hallgattak volna. Ekkor azonban ezekre nem volt fedezet és Ligetit visszautasították. 1903-ban Ligeti – kárpótlásként – mégis kap megbízást: a Habsburg-terem előtti lépcső talapzatára kell Árgyélus királyfi és Tündér Ilona szobrát elkészítenie.
19. HAUSZMANN, 1903, 177. – Lásd még: SZVOBODA DOMÁNSZKY, 1986, 146.
20. Hauszmann Alajos jelentése tanulmányutjáról a királyi várépítés művezetőségének, 1899. július 27., 192/1899. sz. ügyszer. MÉM, lt. sz.: 69.018.3.
21. CZAGÁNY, 1967, 217.
22. LEHMANN, 1900, illetve HAUSZMANN, 1903, 162–163.
23. Szabó Antal, Szandház Károly veje, az Akácfa utcai Szandház-műhelyt vezette. Számos főúri palota, valamint a Hauszmann-tervezte fiumei kormányzósági palota és a Kúria díszítőszobrászati munkáinak kivitelezője volt.
24. A márvány szobrok több-kevesebb sérüléssel átvészelték a II. világháborút, illetve a palota ostromát. CZAGÁNY, 1966, 139.: közöl egy fényképet, mely a terem 1960. évi állapotát ábrázolja, s amelyen Erzsébet királyné és III. Károly szobra épen áll. További sorokról ugyancsak ő ad felvilágosítást (= MÉ, 3. sz., 1967, 217.). Sorai írásakor III. Károly szobra a Budapesti Történeti Múzeumban volt. A két másik, Mária Terézia és talán Ferenc József portréja a (várbeli) Színház utca kövezetére kidobva hevert. Ezekben az években a politikai vezető testületek állásfoglalásai között eligazodni, azok alapján megfelelően cselekedni bizonyára igen nehéz

- és kényes dolog lehetett. Jelenleg Mária Terézia és III. Károly szobrát restaurálják. A főváros tulajdonát képező műveket a Budapest Galéria tartós letétként átadta a Gödöllői Királyi Kastély Kht-nak, remélve, hogy az új környezetben mielőbb felállítják őket.
25. Hauszmann felterjesztése a királyi vár építési bizottságához, 1905. január. MOL, Államfői hivatalok levéltára, K 518., 6. cs., D. Fontos iratok, III.
26. MNG Adattár, lt. sz.: 22721/87.
27. Háborús műtárgyvesztesség jegyzék, Budapest, 1952, V. füzet, 968. sz.
28. MOL, Államfői hivatalok levéltára, K 518., Várkapitányság. Budai Várpalota ingó vagyontárgyainak leltára. Csillárok, falikarok, 5., 11. sz.

A kötetünkben közölt fényképek eredeti példányai az MNG Szobor Osztályának fotóarchívumában található.

FÜGGELÉK

DÍSZÍTŐ JELLEGŰ KISPLASZTIKÁK AZ YBL–HAUSZMANN-FÉLE PALOTASZÁRNYAKBAN (1900–1914)

- Füredi Rikárd: *Mária Terézia-korabeli apród*, 1903, márvány, 81 cm, jelzés a lábazon: Füredi 903. *Eredeti helye*: a krisztinavárosi díszlépcsőház első emeleti pihenőjén (YBL, 1957, 276.), illetve 1920 után a kormányzói lakosztályban, ugyancsak a krisztinavárosi szárnyban (MEDVEY, 1939, 10.). *Jelenleg*: romos állapotban, a Magyar Nemzeti Múzeumtól átvéve, a Magyar Nemzeti Galériában, lt. sz.: 81.18-N.
- Füredi Rikárd: *Mária Terézia-korabeli testőr*, 1903, márvány, 94 cm, jelzés nélkül. *Eredeti helye*: a krisztinavárosi díszlépcsőház első emeleti pihenőjén (YBL, 1957, 276.), illetve 1920 után a kormányzói lakosztályban, ugyancsak a krisztinavárosi szárnyban (MEDVEY, 1939, 10.). Fenti mű párdarabja. *Jelenleg*: a Magyar Nemzeti Múzeumból átvéve, a Magyar Nemzeti Galériában, lt. sz.: 81.19-N.
- 4. Holló Barnabás: *Előőr* és *Tépett zászló*. Mindkét művet 1904-ben vásárolták a királyi palota számára, a Műcsarnok 1904/5-ös téli kiállításán (= M, 1911, 136.). *Eredeti helyük*: a nagy táncteremtől északra, az úgynevezett második előcsarnokban volt, ahol Lotz Károly *Hortobágyi ménés* című és még három másik műve volt (CZAGÁNY, 1966, 112.). *Jelenleg*: az *Előőr* című szobor sorsa ismeretlen (bronz volt). A *Tépett zászló Kuruc vitéz lovon* címen (bronz, 70 cm) a Magyar Nemzeti Galériában, lt. sz.: 52.882. (a Szépművészeti Múzeum 1952-ben vette át a várból; az Magyar Nemzeti Galéria a Szépművészeti Múzeum magyar képtárának, modern szoborosztályának, grafikai osztálya magyar gyűjteményének és magyar éremtárának összevonásával létesült 1957-ben).
- Holló Barnabás: *II. Rákóczi Ferenc lovasszobra*, bronz, 50 cm. *Eredeti helye*: a nagy trónteremtől keletre fekvő, úgynevezett Rózsaszobában, néhány Rákóczi-családdal kapcsolatos festménnyel együtt. Ezek II. Rákóczi Ferencet, Hesseni Amáliát és gyermekeiket ábrázolták (CZAGÁNY, 1966, 87.). Háborús műtárgyvesztesség jegyzék, Budapest, 1952, V. füzet, 694. sz.
- Jankovits Gyula: *Libatolvaj*, mérete ismeretlen. A bécsi Képzőművészeti Akadémián nagydíjat nyert művet – gipszből – 1891-ben a Műcsarnok téli kiállításán megvásárolta a király magán pénztára, majd a szobrot carrarai márványból kifaragatták. 1905 körül került a palotába. *Eredeti helye*: a krisztinavárosi szárny első emeletén, a lépcsőpihenőn állt 1911-ig, amikor is erre a helyre Stróbl Alajos *Iustitiája* került, a *Libatolvajt* pedig áthelyezték a táncterem (bálszoba) buhatárának előterébe. *Jelenleg*: súlyosan sérült állapotban a Budapest Galéria raktárában található.
- Ligeti Miklós: *Erzsébet királyné*, 1908, márvány, 93 × 97 cm. A Szegeden felállított szobor kisebb méretű változata. Felirata szerint a szegedi nők adományozták Ferenc Józsefnek 1908-ban, „Erzsébet királyasszony kegyeletes emlékéül”. *Eredeti helye*: ismeretlen. *Jelenleg*: a Magyar Nemzeti Galériában, lt. sz.: 53.513. (a Szépművészeti Múzeum 1953-ban vette át a várból).
- Markup Béla: I. Ferenc József kis lovasszobra lovassági tábornoki egyenruhában, bronz, 30 cm. Hauszmann és Apponyi az Iparművészeti Társulat 1902-es karácsonyi kiállításán vásárolta (= MI, 1903, 48.). *Eredeti helye*: az egyik díszteremben (MEDVEY, 1939, 11.). Háborús műtárgyvesztesség jegyzék, Budapest, 1952, V. füzet, 759. sz. Reprodukció: MTA MKI, lexikonanyagában található, helmejelölés nélkül.
- Markup Béla: *Kutyacsalád és Vizsla fűcánnal*, anyaguk, méretük ismeretlen. „Őfelsége a király, a M. Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításán” vásárolta 1901-ben a várpalota számára (= MI, 1902, 43.). *Eredeti helyük, további sorsuk*: ismeretlen.
- Radnai Béla: *Himnusz (Éneklő gyermekek)*, mérete ismeretlen. Hauszmann vásárolta az Iparművészeti Társulat 1902-es karácsonyi kiállításán (= MI, 1903, 48.). Ezüst példánya az 1900-as párizsi világkiállításán szerepelt. Utánöntött bronz példánya jelenleg a Magyar Nemzeti Galériában, lt. sz.: 59.82-N. *Eredeti helye, további sorsa*: ismeretlen.

11. Róna József: *Csikós lóháton*, bronz, 50 cm. *Eredeti helye*: ismeretlen. *Jelenleg*: a Magyar Nemzeti Galériában, lt. sz.: 52.914. (a Szépművészeti Múzeum 1952-ben vette át a várból).
12. Róna József: *Koszorút fonó lány*, bronz, mérete ismeretlen. Az Iparművészeti Társulat 1902-es karácsonyi kiállításán vásárolta meg Hauszmann és Apponyi (= M, 1911, 136.). *Eredeti helye, további sorsa*: ismeretlen.
13. Senyei Károly: *Kuruc*, bronz, 57 cm. Az 1900-as párizsi világkiállításon szerepelt, a Szent István-terem nagy tükre előtt állt (repr.: = MI, 1900, 98., 129.). *Eredeti helye*: Szent István-terem. *További sorsa*: ismeretlen. *Kürtös* címmel egy másik (?) példánya a Magyar Nemzeti Galériában, lt. sz.: 52.146 (2694.). Vétel 1933-ban Thék Endrénétől (Thék Endre falburkoló- és bútorkészítő-munkákat végzett az új palotaszárnyak belső kialakítása, felszerelése során (HAUSZMANN, 1903, 162.).
14. Senyei Károly: *Hiúság*, márvány, 192 cm, jelzés jobbra lent: „Senyei K.”. 1896 decemberében Hauszmann levelet intézett a királyi palota építési bizottságához, melyben megállapítja, hogy Senyei Károly *Hiúság* című szobra – gipszmintája már a müncheni kiállításon feltűnt, márványa faragva pedig a millenniumi kiállításon „általános dicséretet aratott” –, „szükséges lesz a termék díszítésére”, mint „abszolút becsü műemkek”. Ezért Paolo Triscornióval kifaragatták. Felállítására azonban – mint ahogy arról az 5527/1/1905. sz. miniszterelnökségi átiratból értesülünk – nem került sor. A szobor „mint Ő Felsége legmagasabb ajándéka a Szépművészeti Múzeumnak legyen átengedve” – közlik. Meztelensége ugyanis aggodalmat okozott, inkább múzeumba való – tartották a mértékadó körök. *Jelenleg*: a Magyar Nemzeti Galériában, lt. sz.: 3400.
15. Telcs Ede egy bronz kispasztikáját az Iparművészeti Társulat 1902-es karácsonyi kiállításán vásárolta Hauszmann és Apponyi (= MI, 1904, 50.). Feltehetően azonos a Magyar Nemzeti Galériában lévő 56.691-N-76. lt. sz. alatti *Csikós* című szoborral (1899, bronz, 50,5 cm, jelzés alul a talapzaton, hátul, baloldalt: „Ifj. Vastagh György, Budapest”; kat. sz.: 2.1.150.), bár ennek származásáról nincs adat. A *Művészet* című folyóirat úgy tudta, Vastagnak két kisebb szobra volt a budai várpalotában (= M, 1912, 67.). Lehetséges, hogy jelen példányunk 1912 után került a gyűjteménybe. A Háborús veszteségek műtárgyjegyzéke Vastagh három elvesztett szobráról tud (Budapest, 1952, V. füzet, 785. sz.: *Ősmagyar*, bronz, 40 cm; 786. sz.: *Kuruc lovas*, bronz, 40 cm; 787. sz.: *Csikós*, bronz, 50 cm). A 785. sz. alatti mű a Magyar Nemzeti Galériában lévő *Ijász lovon* című művel azonosítható (lt. sz.: 52.946.), amely 1938–39 körül került a palotába (a Szépművészeti Múzeum 1952-ben vette át a várból). A 786. sz. alatt nyilvántartott mű feltehetően a *Honfoglalók előőrsé* című szoborral azonosítható (sérült állapotban, a Magyar Nemzeti Galériában, lt. sz.: 52.947.; kat. sz.: 2.1.150.).
- 17–18. Zala György: *I. Ferenc József és Erzsébet királyné mellszobra*, márvány, mérete ismeretlen. *Eredeti helyük*: a királyi könyvtár (a nagy trónteremtől keletre) középső termében, az úgynevezett Corvin Mátyás-teremben volt. Itt voltak ugyanis a corvinák egyes példányai. Ez a terem nem azonos a Hauszmann-féle Hunyadi Mátyás-teremmel (CZAGÁNY, 1966, 111.). A két szobor az új könyvtárterem olvasójában van (MEDVEY, 1939, 10–11.). Mindkét portré: Háborús műtárgyvesztések jegyzéke, MMOK, Budapest, 1952, V. füzet, 790., 791. sz.
19. Zala György: *Erzsébet királyné*, márvány, mérete ismeretlen. Levéltári adatok szerint (MOL, Államfői hivatalok levéltára, K 518., 5. cs., Művészeti ügyek): „Ő cs. és ap. kir. felsége legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott; hogy 1906-ban a tavaszi tárlatról megvegyenek egy, Erzsébet királynét ábrázoló kis méretű márványszobrot, Zala György alkotását”. *Eredeti helye, további sorsa*: ismeretlen. (Talán az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumba került.)

GIZELLA SZATMÁRI

SCULPTURAL ORNAMENTS IN THE WINGS OF THE ROYAL PALACE
BUILT BY YBL AND HAUSZMANN. THE HABSBURG ROOM

Summary

Following the 1867 Austro-Hungarian Compromise and the coronation of Francis Joseph I, a building commission was set up in the Royal Palace, in 1883. The renowned architect Miklós Ybl was appointed to build a new wing adjoining the western side of the existing palace. The job was taken over by Alajos Hauszmann after Ybl's death in 1891. He continued his predecessor's work, and also added a northern wing on the Danube front of the Palace. Hauszmann sought to "immortalise the royal figures of our national past" in the new Palace, namely the Árpád and Hunyadi dynasties. Rather generously – but true to the prevailing loyalist spirit

around the 1896 celebrations on the millennium of Magyar statehood—he also included the Habsburgs. Accordingly, he built centrally-located grandiose rooms to commemorate each of the great kings and dynasties: Saint Stephen, Matthias Hunyadi, and the Habsburgs.

Hauszmann employed many a contemporary Hungarian artist for the internal and external decoration of the Palace. He gave high priority to depicting Magyar history and ancient legends, and widely encouraged the application of Hungarian-style ornaments and motifs. The sculptural scheme of the external ornaments was intended to conjure up imperial feelings. The countries of the Monarchy (*Hungary, Dalmatia, Croatia, Slavonia, Transylvania, and Fiume*) were represented by allegorical figures, as were the great rivers (*Danube, Tisza, Drava, and Szava*), the outcomes of royal power (*War and Peace*), and the royal virtues (*Justness, Generosity, Wisdom, and Mercy*). Individual sculptural works had a strong attachment to Hungarian history and legends, such as the *Mátyás Fountain*, *Jenő Savoyai's* equestrian statue, the *Turul* (the mythical falcon-eagle from Magyar legendry), *Csongor and Tünde* (lovers in an ancient folk tale).

Hauszmann's choice of décor was inspired by “the trends of past historical styles of art” (he had toured Europe to study the in-vogue style, historicism). Nineteen sculptures were identified during the virtual reconstruction of the plastic ornaments of the Palace interiors, not counting the four royal portraits in the Habsburg Room, which portrayed *Maria Theresa, Charles III, Francis Joseph I, and Elizabeth*.

LOVAY ZSUZSANNA

A THÉK-GYÁR BÚTORAI A BUDAI KIRÁLYI PALOTÁBAN

A XIX. század utolsó évtizedében – a vár átépítésének idején – az európai historizmusban már kialakultak a történelmi stílusok felelevenítésének különböző szakaszai és formái.

A historizmust nemcsak stílusként, hanem olyan magatartásként fogták fel, amelyben a történelem vizsgálatát és alkalmazását lényegesebbnek tartották, mint a kortársak által felfedezett és kifejlesztett új formákat és rendszereket. Ideológiai törekvések öltöttek testet a történelem felidezésében, amelyek egyben meghatározták a formai előképek megválasztásának irányát is. A historizmus Magyarországon az 1880-as évektől vált hivatalos, reprezentatív művészeti irányná, lett egy társadalom önmagát legitimáló eszköze. Azért vonultatta fel a múltat, hogy megerősítse a jelent. A nemzeti historizmusok Európa-szerte a nemzeti állam fikciójában gyökereztek, azt voltak hivatottak alátámasztani, igazolni.

A historizáló irányzatok ugyanakkor reprezentatív törekvést is jelentettek, arról igyekeztek meggyőzni, hogy a korszak embere azonosul azokkal a történelmi értékekkel, amelyeket utánoz, vállalja az ősi hagyó-

*A Szent István-terem berendezése. Tervezte: Hauszmann Alajos, kivitelezte: Thék Endre.
Megjelent: HAUSZMANN, 1912.*

